

Сирійський культурно-цивілізаційний розкол

14

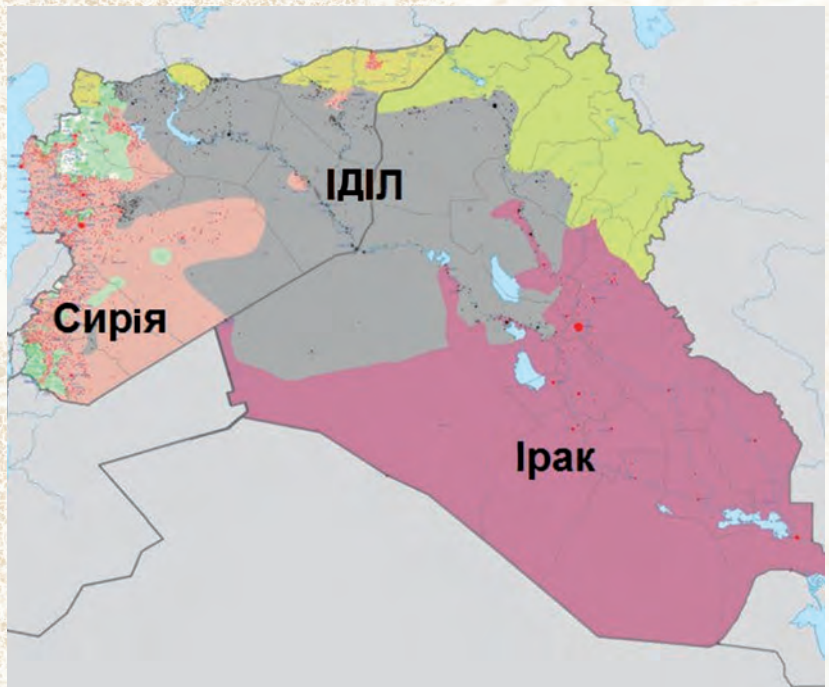
Сучасна Сирія входить до історичного регіону Леванту, назва якого походить від латинського слова *levare* (сходити). Саме в цьому регіоні зішлись християнський Захід та ісламський Схід. Окрім Сирії, Левант включає території сучасного Ізраїлю й Лівану. Левантійська країна Сирія розташована на перетині Східного Середземномор'я, Близького Сходу й Північно-Східної Африки.

Лише тричі й доволі нетривалий час Сирія існувала як незалежна держава: під час правління антиохійських Селевкідів, за часів халіфату Омейядів і, нарешті, в період алавітського режиму Асадів. Увесь інший час Сирія – по суті, «розколота країна», внутрішньо конфесійно роздроблена й зовнішньо геополітично вразлива, як і будь-яка інша країна на межі цивілізаційних розломів, – була поділена чи поглинена своїми сусідами.

На початку XXI століття міжконфесійні конфлікти залишаються серйозним викликом для багатьох держав Близького Сходу. Виключно гостро питання міжгромадських відносин стоїть у сучасному Іраку, періодично ця проблема дає про себе знати в Єгипті.

Революційна хвиля, яка охопила арабську цивілізацію 2011 року, спровокувала поглиблення суспільно-економічних і політичних суперечностей практично в усіх арабських країнах Леванту й Магрибу. Особлива ситуація склалася в Сирії, де вже протягом кількох десятиліть міноритарна громада (фактично секта) алавітів монополізувала політичну владу, пануючи над більшістю сунітського населення. Якщо революції в країнах Магрибу призвели лише до зміни політичних режимів, то Сирія постала перед викликом збереження своєї територіальної цілісності та засад державності.

Правлячій сектантській алавітській меншині так і не вдалося виробити механізми співіснування з мусульманською сунітською більшістю, що в умовах постійних коливань внутрішньополітичної та регіональної обстановки не лише реально загрожує алавітській секті (а також її сателітам – християнській громаді) втратою свого привілейованого суспільно-політичного статусу, а й ставить під питання її фізичне виживання, соціально-

економічний добробут і релігійно-культурну унікальність.

Крім того, головною тенденцією останнього десятиліття в Сирії став поступовий реванш економічних структур сунітської більшості, яка, здобувши економічну владу, прагне до її політичної легітимації. Ця сама тенденція призвела до поступового підриву авторитету алавітського правлячого режиму в очах рядових алавітів.

Сирія стикається з комплексом політичних, економічних, демографічних та релігійних конфліктів, які можуть тримати її в стані нестабільності протягом наступних п'яти років. Нинішній сирійський політичний режим вже не може вижити. Громадянська війна розриває Сирію на окремі частини, що може призвести до поділу країни за релігійною ознакою. У XVI столітті в основу поділу Німеччини був покладений принцип «чия земля, то-

го й віра»: виникли протестантська Північна Німеччина й католицька Південна Німеччина.

Збройна конфронтація між конфесійними громадами в Сирії позначається на всіх аспектах внутрішньої політики держави, національній безпеці й життєздатності правлячого режиму в цілому. Міжконфесійна війна в Сирії впливає на їхню зовнішньополітичну діяльність, яка втрачає свій загальнонаціональний характер і набуває конфесійно-сектантської форми. Зовнішня політика Сирії на міжнародній арені дедалі більше набуває ірраціональних рис, перестає бути передбачуваною й зрозумілою для решти світу.

Поліконфесійність Сирії та її геополітичне становище сприяли тому, що проблеми взаємодії між релігійними групами набули також транснаціонального характеру. Переслідуючи свої вузькі ін-

тереси, конфесійні громади намагаються спертися на підтримку іноземних держав, апелюючи до наднаціональної релігійної й культурно-цивілізаційної солідарності. У свою чергу, зовнішні гравці активно використовують чинник культурно-цивілізаційної солідарності з конфесійними угрупованнями для вирішення власних завдань у близькосхідній регіональній політиці.

Зусилля Ірану з розширення свого впливу в Сирії є ключовим аспектом його стратегії стати «стрижневою державою» мусульманської цивілізації. Іран налагодив міцні зв'язки з алавітським політичним режимом Сирії та недержавними політичними суб'єктами в Леванті, у тому числі ліванським шиїтським угрупованням «Хезболла», утворивши «шиїтську вісь». Підсумком цієї стратегії є боротьба за гегемонію на Близькому Сході між Іраном і ключовими арабськими державами, а також конкуренція між Саудівською Аравією та Іраном за вплив на державні й недержавні суб'єкти близькосхідної політики. Іран у своїй спробі поширити шиїтську версію ісламу в регіоні кидає виклик сунітським політичним режимам і прагне отримати переважний геополітичний контроль у регіоні. Головна мета Ірану – створення «життєвого простору» шиїтів від Каспійського моря до Середземного моря й Перської затоки.

Саудівська Аравія та її союзники – арабські країни Перської затоки – створили власну «сунітську вісь», яка безпосередньо підтримує сунітів у Сирії, щоб зупинити шиїтську експансію в бік Середземного моря й перешкодити перетворенню Ірану на регіонального гегемона.

Туреччина є членом НАТО та має спільний кордон із Сирією, на її території перебуває найбільша кількість сирійських біженців. Проте через власні внутрішні проблеми (наявність курдської меншини) вона не може активно впливати на перебіг подій у Сирії. Туреччина бачить загрозу своїй територіальній цілісності у формуванні курдських протодержавних структур у Північній Сирії, які підживлюють курдський сепаратизм усередині Туреччини.

Ізраїль є єдиною близькосхідною державою, якій не загрожує зміна політичного режиму. США й надалі надаватимуть Ізраїлю політичні й військові гарантії безпеки для підтримання стратегічного

партнерства. США та Ізраїль також координуватимуть свої зусилля з обмеження іранського впливу в Сирії. За підтримки США Ізраїль залишається фактично єдиним опорним пунктом християнської цивілізації й чинником стримування на Близькому Сході.

Проблематика міжконфесійного збройного конфлікту в Сирії з огляду на сучасне становище Близького Сходу на світовій арені найбезпосередніше зачіпає інтереси провідних світових держав.

США шукають найкращий спосіб для просування своїх інтересів у Сирії. Вони вже давно підтримують найпотужніші держави на Близькому Сході – Ізраїль і Саудівську Аравію – й не можуть ігнорувати різке зростання недержавних гравців у Сирії. Ключові союзники США – Туреччина й Саудівська Аравія – створили широку мережу малокерованих радикальних салафітських груп, які роблять спробу консолідувати свою владу. Америці доводиться працювати з широкою палітрою гравців у Сирії. Регіональні союзники США прагнуть посилити тиск на режим Асада й забезпечити різні рівні підтримки повстанських сил. Завдяки цим діям США та їхні регіональні союзники мають декілька цілей, головними з яких є послаблення ролі Ірану як регіонального лідера й зупинка поширення сунітського джихаду. Ці цілі ускладнюють будь-яку форму американської військової інтервенції в Сирії, як у плані ескалації військового протистояння, так і потенційного ризику високих втрат серед цивільного населення.

Тим часом алавітський режим Асада користується сильною політичною, фінансовою й військовою підтримкою Росії, яка в разі провалу спроби зберегти режим Асада при владі намагатиметься унеможливити створення сунітської Сирії, спираючись на «Хезболлу», курдів, алавітів, шиїтів і християн. Головною метою Росії є збереження за будь-яку ціну регіонального статус-кво Сирії.

Є декілька сценаріїв встановлення нового політичного порядку в Сирії. Перший – коли до влади приходить сунітська більшість, яка змушена буде зважати на зовнішньополітичні інтереси США й країн Перської затоки на чолі з Саудівською Аравією. Військова допомога з боку США й фінансова допомога від сунітських країн Перської затоки матимуть вирішальне значення для стабілізації постадавівської Сирії. Фінансування

сунітських країн Перської затоки допоможе підтримувати інвестиційні й макроекономічні показники Сирії, оскільки тільки багаті на нафту країни Перської затоки мають ресурси, необхідні для стабілізації сирійської економіки.

Другий – коли Сирія залишиться нестабільною й порине у вир релігійної війни, в яку будуть втягнені Ліван і Йорданія, що призведе до регіонального воєнного конфлікту.

Загалом слід наголосити, що сучасна політична ситуація в Сирії безпосередньо пов'язана з ширшим розколом усередині ісламської цивілізації. З одного боку, це релігійний розкол між сунітами і шиїтами, з другого – це етнічний розкол між трьома субцивілізаціями: арабською, іранською й тюркською.

Отже, можна констатувати: Сирія зіткнулася з безпрецедентним рівнем нестабільності, основними причинами якої є її геополітичне становище, поліконфесійність і культурно-цивілізаційна порубіжність. Нині ніхто не може передбачити наслідки сирійської нестабільності. Неможливо спрогнозувати результат основних тенденцій світової політики в кожному конкретному випадку, навіть короткострокові зміни в політичних режимах є непередбачуваними. Особливо небезпечно ігнорувати ризики культурно-цивілізаційних розломів.

Іран, Росія, США та їхні союзники можуть здійснювати вплив на ситуацію в Сирії, але жодна з цих геополітичних сил не може визначити перебіг подій і розв'язати внутрішні проблеми цієї країни. Проте можна проаналізувати ключові чинники сирійської кризи, як вони впливають на міжнародну ситуацію у світі.

Вивчення сирійського міжконфесійного конфлікту, а також його впливу на суспільно-політичний розвиток держав Близького Сходу має важливе практичне значення, зокрема, для прикладного політичного аналізу в рамках вироблення та реалізації зовнішньої політики України. Докладний розгляд ролі конфесійних і культурно-цивілізаційних чинників у суспільно-політичному житті Сирії сприяє глибшому розумінню сформованих регіональних реалій на Близькому Сході. Погляд на регіональну політику під таким кутом зору дає можливість на ранній стадії виявляти потенційно конфліктні ситуації, прогнозувати їхній розвиток і ступінь загрози.